

IV. FEJEZET.

Az aggtelki és büdöstói barlangok. *)

1) A Baradla.

(Egy térképpel.)

Azon külső és belső sajátságok, melyek, mint láttuk a gömöri mészkő-hegységet jellemzik, sehohsem mutatkoznak oly határozottan, mint Aggtelek környékén. a Kecső, Jósafő, Teresztenye puszta, Égerszög, Kanó, Trizs, Cselényi puszta és Hosszúszó közötti területen. Ezt a pelsőczy és égerszögi utak majdnem a közepén szegik, amaz nyugat, emez kelet felől tartván Aggteleknek. Innen a kassai út éjszak felé kanyarodik, a lapsai, tornaljai vagyis pesti és inolai utak pedig valamint a trizsi ösvény déli irányt vesznek. Az egész terület kisebb nagyobb sziklahátakból, többnyire gömbölyű hegyekből és lapos földhullámokból áll, melyeket sajátságos völgyelések és vájadékok választanak el egymástól. Mind a sziklahátakon és hegyeken, mind a völgyekben és lapályokon kisebb nagyobb mélye-

*) Az Aggtelki barlangot a megye néhai főmérnöke Rajsz Keresztély mérte fel legelőször 1801 jul. 6. s köv. nap., még pedig Bartholomaeides közbenjárása mellett s Prónay Gábor főispány meghagyásából és költségén. Rajsz leírása és rajzolatai 1802-ben Görög János költségén jelentek meg Bécsben, továbbá Bredeczky „Beitragé zur Topographie“ etc. V. kötetében, azután Bartholomaeides is közölte Gömörmegye leírásában, előreboicsátván Townson angol utazó leírását, ki a barlangot 1792-ben látogatta volt meg. A „Tudományos Gyűjtemény“ 1823-diki évfolyamában találunk egy ismertetést, mely szintén a barlangnak csak régen ismert ágát írja le. 1831-ben Vass Imre volt megyei főmérnök munkája jelent meg két térképpel, az egyikén az egész környék területe van feltüntetve (Fekete területe az aggteleki barlangnak egész kiterjedésében), a másikon különösen maga a barlang van ábrázolva. Ez utóbbit kisebbitett mérvben újra metsettük s e munkához csatoltuk. Vass nemcsak a régi ágat írta le szabatosabban, mint elődjei, hanem az új ágat is ő fedezte fel és ismertette meg első. Újabb időben dr. Schmidl Adolf új adalékokkal bővítette a barlang ismertetését. (Die Baradla Höhle bei Aggtelek etc. Sitzungsb. der math. natur. Classe der k Akademie der Wissensch. XXII. köt.); végre dr. Schwab (Land und Leute in Ungarn, Leipzig 1865) írta le a barlangot, melyet 1855, 1857 és 1860-ban látogatott vala meg.

dések és horpadások vannak, melyeket töbörnek, ravaszlyuknak és lápának neveznek. Folytonosan csergedező patak az egész környéken csak egy van, t. i. a Kecső, mert az eső vizét a sok töbör és ravaszlyuk nyeli el. Forrás is kevés helyen bugyog, s mikor szárazság uralkodik, a lakosoknak helyenként elegendő ivóvizők sincs. De a töbörök és ravaszlyukak nyelőin beszivárgó s a hegyek gyomrában egybegyűlő víz azután helyenként annál nagyobb bőséggel fakad ki, úgy hogy egy-egy forrás legott malmot hajtó patakot képez. Így Aggtelektől éjszakkeletre $\frac{1}{4}$ mfdre, Jósafőnél egy sziklafal alól oly bővizű forrás fakad, hogy vize több malomkereket képes forgatni, mielőtt a Kecsővel egyesül. Hasonló bővizű forrás Torna mvárostól éjszakkeletre fakad; Döbröd helység lakosainak is egyetlen forrás szolgáltatja a szükséges vizet.

A pelsőcezi és égerszögi úttól éjszakra eső vidék hegyesebb, dombosabb, mint a terület déli része. A magaslatok többnyire ke-rekalakúak, gyér erdővel fedvék, néha egészen kopaszok, gyakran mind hátukon mind oldalaikon kisebb nagyobb szikladarabokkal behintvék. Aggtelek közvetlen szomszédjában a Baradla tető emelkedik s félív alakjában délnyugatról éjszakkeletre húzódik, éjszakkeleti nyulványa Kis Bikknék, délnyugati szakadéka Kis Baradlának neveztetik. Odább éjszakra a Kishegy domborodik, délkeleti széle a Mészoldal; Aggtelektől éjszakra s a Kishegytől délnyugatra a Karófészek tető van, melyhez kelet felől egy más szintén, éjszakkeletre húzódó sziklahát csatlakozik, s melyet a Kishegytől az éjszokról délre tartó, töbörök láncolatából álló Mogyorós völgy választ el; odább keletre a Középhegy, ettől délkeletre meg délre a Mellyész, Szár, Nagy- és Kis-Téne és Szomor hegyek domborodnak. Az Aggtelek felől Jósafőnek tartó kassai út a Karófészek és keleti mellékszárnya alatt keletre kanyarodik, azután a Nagy-Téne és Mellyész nyugati oldalán éjszakra fordul. A Mellyésztől délkeletre s a Szárhegytől éjszakkeletre a Miczki magaslat s ettől éjszakra a Jósva Gallya nevű terjedelmes hegyhát nyúlik el Jósafő nyugati oldalán, éjszokról délre. Odább nyugatra a Magas hegy emelkedik a Karófészek tetőtől éjszakkeletre, alatta a „Gabonakert“ terület.

A Baradla tetőtől éjszaknyugatra a környék legmagasb hegye, a Poronya tető nyúlik el délről éjszakkeletre, éjszakkeleti végfoka Várhegynek neveztetik. Közte s a Baradla tető és Kis hegy közt a Baradla völgye kanyarodik el éjszokról délre. A Poronya tető nyugati oldalán a Berkenye domborodik Kecsőtől délre;

odább nyugatra a Domicza és Gyöngyi Bóla, Kecsónél pedig éjszak felé a László tető magaslanak.

A terület déli felében laposabb és alacsonyabb földhullámok vannak, melyek részint felszántvák, részint erdősök. Ilyen Domiczától délre a Nyírjes, ettől délkeletre a Hollófészek, Bagolyvágas stb.

Az egész vidéket jellemző töbörök, ravaszlyukak és lapák közül némelyek állandóan, mások csak nedves időben vízzel vannak megtelve, s tehát állandó vagy időszakos tócsákat képeznek. Nagy esőzések alkalmával nyelöik nem képesek a bennök meggyűlő vizet oly hirtelen felvenni, s így az összetódult víz, néha embereknek is veszélyes örvényeket hány. Mindjárt Aggtelektől keletre negyed órányira egy sziklahasadék látható, melybe néhány ölnyire be lehet hatolni. Ez kiválólag Ravaszlyuknak vagy Zambolylyuknak nevezetik, épen a Retek barlangtól délre esik, melyben Schmidl a harmadik barlangi patakot fedezte fel. Ettől éjszakra a helység keleti házai s a Karófészektető délnyugati nyulványa között a Tóhely van, mely vagy 80 év előtt lepetett el a víztől, más, bokrokkal benőtt ravaszlyuk, melynél esőzéskor nagy örvények támadnak, a Kis Baradla nevű sziklafal tövében, hozzá közel a Csernai tó van, mely azonban néhány év óta száraz; odább a már régóta létező Veres tavat találjuk. A Karófészek tető és Aggtelek között a sziklaháton a Gallya töbör, ettől délre a Konkolyos nyugati oldalán azon ravaszlyuk van, mely a délről éjszakra kigyózdó Nagyvölgyi ér vizét nyeli el; odább keletre a Szomorhegyi lyukat találjuk, melyben a Bartók völgye felől éjszakra kigyózdó ér tűnik el, s melynek közelében a Nádas tó és ettől éjszakra egy más tócsa van. A Szánhegy délkeleti oldalán a Macskás lyukat, a Középhegy és Jósva Gallya közt, a kassai út éjszaki oldalán, a Sörtöbröt, odább éjszakra a Magashegy és Jósva Gallya közt a Hosszútöbröt, a Magashegy éjszaki oldalán a Farkaslyukat találjuk. Végre a Domicza nyugati oldalán az Ördöglyuks közelében egy magaslaton a Büdöstő, attól keletre Domiklapája, a lapsai és tornaljai út között a Róka lyuk, Aggtelektől délre a Bábaljuk, ettől délre, s a trizsi ösvénytől keletre a Feketető vannak.

A sziklahátak és hegyek külső hasadécai, vájadécai és horpadásai gyaníttatják, hogy az egész környéken földalatti üregek és barlangok vannak. Közölük legismeretesebb és minden tekintetben legnevezetesebb a Baradla. Ez a hasonnevű sziklahát gyomrában éjszakeleti irányban kanyarodik, azután keletre és délkeletre fordul,

a Mogyorós völgy alatt elmenvén a Karófészek tető és Középhegy déli oldalán a kassai úton túlig terjed, onnan éjszakra kanyarodván, a Jósva Gallyában húzódik tovább Jósafő felé.

A Baradla sok kisebb nagyobb üregnek és földalatti járatnak nagyszerű tömkelege. Nagyobb kiterjedésű mint Európa bármely más barlangja, s talán csakis az Éjszak-Amerikában, Kentucky államban találtató Mammuth-barlang múlja felül. *) Tudniillik eddigelé kikutatott ágainak összes hossza 4,194 öl; ebből esik a régóta ismeretes főágra a Vaskapuig 750, a V a s s I m r e főmérnök által fölfedezett új főágra a Vaskaputól a Pokolig 2,317, az eddigelé megvizsgált különböző mellékágakra együttvéve 1,127 öl.

Szélessége és magassága különböző. Általában régóta ismert főága szélesebb mint az új; a kis templomtól kezdve a Parnasszusig 400, s ebből a Virágos kertig egyenes irányban 140 ölnyi hosszúságában mindenütt 10 öl széles; más ugyan oly széles szakasza a Horeb hegytől a Vaskapuig 200 ölre nyúlik. Ellenben az új barlang egyremásra 4—5, helyenként csak 1—3 öl széles, de végső üregének annál nagyobb szerű méretei vannak, t. i. 40 öl széles és 70 öl hosszú.

Különösen következő sajátságai jellemzik a Baradlát: vízszintes kiterjedése igen nagy, egy osztrák mfdt meghaladván; különböző üregei terjedelmesek, tágasak, az ezeket egybekapcsoló járatok többnyire vízszintes irányúak, szintén elég téresek és tárnához hasonlók: fenekét többnyire kő-omolványok és homok, helyenként agyag és cseppköves boríték fedik; benne az álló, mintegy a fenekéből kinőtt cseppkövek (stalagmitok) túlnyomók, s ezek többnyire barna, verhenyes vagy sárgás színűek; függő cseppkövek (stalaktitok) aránylag gyéribben fordulnak elő; általában csepegőkövei a közönséges tönkökön, óriási spárgákon, idomtalan oszlopokon kívül gyakran igen sajátságos és szép alakzatokat képeznek; végre főágát s néhány mellékágát is folyóvíz futja végig, mely itt-ott tetemes mélységű tócsákat képez.

*) Az ismeretes európai barlangok főágainak hossza a következő:

A Bieli barlang főága	107 öl.
Az Antiparoszi barlang főága	110 öl.
A Baumann barlang főága	126 öl.
Devils-Arse Derbyshireben	458 öl.
Bredevind-barlang Felső-Pfalzban	600 öl.
Jurte-barlang Iszlandon	862 öl.
Eldon-barlang a Peakben Derbyshireben	1642 öl.
Adelszbergi barlang Krajnában	1243 öl.
Planinai barlang Krajnában	1710 öl.

A Mammuth barlang hossza Kentuckyban állítólag 9 angol = 1. 15 oszt. mfdt.

Szálljunk immár le a csodálatos földalatti világba. A barlang szája a Baradlatető homlokzatában van, mely mint sziklafal függőlegesen mered fel mintegy 450 ölnyi távolságban Aggtelektől éjszaknyugatra. Egy ösvény a helység felől, más egyenest az országot felől a völgyön felfelé viszen oda. Gyepes s itt-ott szikladarabokkal behintett lejtőn felmenvén, egy nyeregforma horpadásba jutunk, mely a Baradla tető meredek sziklafala felé lankásan ereszkedik s vele együtt egy háromszegletű kis völgyeleget képez, melynek keleti oldalán a barlang nyílását találjuk. A Baradla tető jobbára kopasz és lapos felületű, kivált a szomszéd erdős és bokros hegyek sorából előredőlő homloka majdnem egészen meztelen, csak egyes bokrosok mutatkoznak rajta. A barlang száját sokáig hiában keressük szemünkkel, a mint a sziklafal felé közeledünk, mert egy jobb felől kiálló sziklaszál elrejtí előtűnk. Végre a sziklafal tövéhez érvén, ott állunk a nyílás előtt, mely nyugatra néz s egy hat láb magas, keskeny kapu. Eredetileg még alacsonyabb és szűkebb volt; még Bartholomaeides csak $3\frac{1}{4}$ láb magasnak s 5 láb szélesnek mondja. Küszöbe fölé a sziklafal felső párkánya 151 lábnyira emelkedik. Bemenvén a tátongó nyíláson, a barlangnak mindinkább kitáguló torkán haladunk előre, mely még mindig lejtősen ereszkedik le a hegy belsejébe. T. i. a nyílás előtt domborodó part csupa omladékokból áll, melyek egy darabig még a barlang torkába is leszolgálnak. A barlang sík fenekét csak ott érzjük, hol az omolvány képezte lejtőnek vége szakad. A két „Pitvar“ már elég tágas üreg, falain és boltozatain már némi cseppköveket is találunk. Az első pitvarban, 16 ölnyre a bejárástól, balra egy felfelé menő sziklahasadék, a „Kémény“ látható, melynek fenekén iható vize van. A második pitvar jobb oldalán egy melléküreg nyílik, melyet „Csontház“nak neveznek, minthogy emberi tetemeket találtak benne.

A hagyomány szerint a lakosok ide menekültek a tatárok és törökök elől s az ellenség rakta tűznek füstjétől fűltak meg. Hihetőleg a ragályos betegségben elhalt embereket takarították el e helyen. A Csontházban a barlang első patakja fakad ki, melyet Rajsz Acheronnak nevezett el, s mely a Baradla tető homlokzata előtti völgyelemben beszivárgó vízből támad. Csak nedves időjárásakor folyik, száraz időben kiapad és egyes álló tócsákat meg pocsolyákat képez. A Csontházból a barlang főágába jut. Oda hagyván azon melléküreget s bal felé tovább haladván, csak hamar az Acheronhoz jutunk; ezen átkelvén jobb partján egy roppant sziklaszálat pillantunk meg, mely a falhoz támaszkodik és sok, de a befüstelés miatt már olvashatatlan felirattal van borítva. Ez az „Ország kőtáblája“. Vele átellenben a

patak bal partján egy 3 láb mély apró vízmedenceze van, igen jó iható vízzel.

Az Ország kőtáblája körül tekergő úton előrehaladván, nem sokára „Mojzes oltárát“ érjük el, mely gyönyörű cseppkő-alkotmány lehetett, több egymás fölé rakott és sok diszitménynyel ékesített menyezetet ábrázolván; most legtöbb horga és diszitménye már le van törve. Vele átellenben jobbra a „Róka lyuk“-nak nevezett melléküreg nyílik. A főágban az Acheron mentében tovább haladván, a „Cseppkő-függöny“-hez jutunk, mely azonban mint egyáltalán a főág legtöbb része már nagyon kormos és füstös, mert azelőtt fenyőforgácsot használtak, most pedig szurokszövetneket használnak világításra. Azután a patakon átkelvén, mely a függöny mögött jobbra egy alacsony üregbe folyván eltűnik, bal oldalán kapaszkodunk fel s így a „Nagy templom“-ba jutunk, melynek feneke, falai és cseppkő-alkotmányai már egészen kormosak. Közepén a „Nagy oltár“ van, egy igen vastag, de nem magas állócseppkő, mögötte két csúcsíves kapucska a „Szószék“-hez vezet, körülte a „Hármas torony“, a „Pápa tiarája“, az óriási „Fuvó“, a „Kályha“ s más alakzatok mutatkoznak; odább a „Szent háromság oszlopa“ emelkedik, mely mellett a „Denevér barlang“ tágas bejárással nyílik. A főágban tovább menvén, és „Sz. István tornyát“, mely gót tornyú és sárga cseppkőből való kápolna, balra hagyván, kanyargós lépcsőzetre jutunk s a barlang főágában emelkedő sziklatömeg tövében egy nyájas csarnokot pillantunk meg, melybe agyagos lejtőn ereszkedünk le s mely 100 láb hosszú és 96 láb magas; agyagtalaja egészen sík. Ez a „Kis templom“, mely azonban jóval tágasabb üreg mind a „Nagy templom“. Itt a vezetők botjaikat a különböző hosszúságú és vastagságú s részint üreges állócseppkövekhez ütik s így meglepő harangszólást támasztanak, mely hol fenséges komoly, hol halkan rezgő, hol hangosan és derülten dagadozó. Ha alkalmas helyeken megállva szövétnekeiket majd csendesesen tartják, majd függőleges körökben forgatják: akkor a legábrándosabb s legváltozatosabb képeket varázsolják elő. A Kis templomban megzendülő karének egy melléküregből hallgatva, leirhatatlan ünnepies benyomást tesz az emberre, főleg ha a szövétnekeket eloltják.

A Kis templomnál a barlang főága 16 öl magas és 15 öl széles, s azután mintegy 400 ölyi hosszúságban átlagos szélessége 10 öl, és pedig vagy 140 ölnyre csaknem egészen egyenes irányú. Balra igen alacsony boltozat alól, mely a B ü d ö s t ó á g n a k vagyis P a r a d i c s o m n a k nevezett melléküreg bejárása, egy vigan szökdelő patak bújik elő, melyet S t y x nek neveztek el. Ez bővebb vizű mint az

Acheron, a Kis Baradla tövében beszivárgó vizekből támad és soha sem apad ki. Némelyek azt vélik, hogy a Búdöstóból ered, mely 1430 ölnyire van a Baradlától. — Nehány öllel odább a jobb oldalon, egy medence van, melyből a víz nagy zúgással rohan ki. A Styx patak hídján átmenvén, oly sima fenekű üregbe jutunk, hogy benne táncolni lehet. Azért „Tánczterem“-nek nevezték el, s nem hiában, mert olykor csakugyan tánczolnak benne; oldalain köröskörül fapadok vannak. Tovább menvén, „Sz. János oszlopá“-hoz jutunk, melynél az Acheron ismét a főágba kerül s egy szikla alagúton át csendesen folyván, a Styx-szel egycsül. A két patak egyesülésénél nevezetes csepegés van, s a feneken kerékvágányhoz hasonló hornyolások láthatók. Efféle bevágások a Denevérbarlangban is vannak, és sokan valóban azt hiszik, hogy keréknyomai azon talyigáknak, melyeket az emberek használtak, kik a barlangban laktak. A bevágások ugyan egyenközűek, s mintegy 3 lábnyira esnek egymástól, mégis nem hihető, hogy talyiga vagy szekér járásától származnának. Rendesen úgy vélik, hogy sohasem izapolódnak be, de *Schwab* 1860-ban, hosszas esőzés után látogatván meg a barlangot, mindenütt sok sarat és iszapot talált, s nevezetesen a legtöbb „kerékvágány“ is be volt izapolva.

Azontul a barlang nyirkos, csúszós és egyenetlen, de a „Virágoskert“ elfeledteti a fáradságot. E szép üreg nagyon magas és tágas, s fenekét hullámosan tekert és pikkelyes csepegőkövek borítják, melyek csak 1—2 hüvelyk magasak s hajdan vakító fehérek voltak, most azonban már nagyon kormosak. Ha e szép csarnokban a földre irányzott pistolyt sütünk el, akkor nagysokára mennydörgéshez hasonló, sokáig tartó visszhang hallik. Ily felséges viszhang a barlangnak némi más helyén is támad a lövésre.

A Virágoskert végén 16 öl magas sziklaomlás van, ezen túl a „Trónust“ találjuk, mely dúsan rojtozott mennyezetével s egyéb ékeségeivel mintha a falban ki volna vésvé; ott a barlang ismét kitágul, benne tövén 18 lábnyi körületű, felfelé mindinkább vékonyodó s hesgyénél csak 2 lábnyi kőoszlop emelkedik, melyet „Nádor oszlopának“ vagyis „Gúlának“ szoktak nevezni. A barlang ezen szakaszát „Nádor-utcának“ nevezik József nádor 1806-ban tett látogatásáról. A Nádor-oszlopon e felirat van bevésve: „JosephVs archIDVX aVstrIae regnI hVngarIae paLatInVs pater patrIae Latebras sVbterraneI antri baraDLa VIDIT.“ Most a barlang mindinkább kitágul s mind számosabb csepegőkő-alakzatokkal van ékesítve; ilyenek a Szárnyas angyal, Veres barát, Ferdinandoszlopa (estei főherczeg

Ferdinandról neveztetett el, ki a barlangot 1817-ben látogatta meg.), Reviczky oszlopa, Páncz é l o s l o v a g, K o p o r s ó, M é h - k o s á r. Gróf Reviczky főkanzellár 1829-diki látogatását e felirat örökíti meg: ÜDVÖZ Légy Drága s Jó kÍráLyVnk JobbJa ReVIsnyeI gróf ReVICzky hazánk tsILLaga s DIszc.“ — Ezekre a „Nagy terem“ következik, melynek hossza 20, szélessége 10 öl, s melyben a zenészek számára köülések vannak.

A nagy termen túl a hegyek és sziklaomlások váltakoznak, s az ösvény vagy 100 ölnyi hosszúságban felette bajos. De annál érdekesebb csepegőkő-alakzatok mutatkoznak. Magas lépcsőkön kapaszkodunk M ó r i a h e g y é r e, mely, midőn felülről megvilágíttatik, szép látványt nyújt, s melyen át felfelé a régi barlangba és melléküregeibe juthatunk. A Mória hátulsó lábán, a P a r n a s s z u s o n egy holt embert találtak, ki talán magában ment a barlangba s eltévedvén, ott lelé halálát. A Z s i d ó t e m p l o m b a n sok oszlop van, melyek hol egyenesen állanak, s a boltozatot tartják, hol fel vannak döntve. Ha onnan felülről a főágba visszatérünk, ismét a patakhoz jutunk, a tömeges csepegőkövekkel megrakott T ö r ö k f ü r d ő n é l, melyet azonban nem lehet megjárni. Közéleben egy melléküreg nyílik, melyet még egészen tiszta csepegőkövek ékesítenek; odább a G a l a m b h á z és H ó h e g y van, melynek hullámos csepegmény-kérge vakító fehér színét már elveszté. Azután az ösvény a H o r e b n e k nevezett, 30 öl magas omladékhegyen viszen fel, alatta titkos aknából egy zajos, még ki nem kutatott patak ömlik a barlang fővizébe.

Most mind vadabb alakot ölt magára a barlang; a sziklák a folyót jobbra szorítják, más omladékok medrén keresztül vonódnak, köröskörül a megáradt hullámok csapkodásainak nyomai látszanak. F o g a r a s i h e g y é n e k oldalai köröskörül feldólt csepegőkövekkel behintvék, melyek a „Kendermezőt“ képezik. A „Jeges síkot“ s „Murányi várat“ elhagyván, igen bajos úton a mélységbe ereszkedünk alá, s így két sziklaszál között elmenvén, azon vad hasadékba jutunk, hol a patak egy lefüggő szikla alatt kis eséssel elbúvik. Ez a V a s k a p u. Idáig 750 ölnyi hosszúságban a barlang már 1825 előtt ki volt kutatva; itt kezdődik az új ág, melyet Vass Imre járt meg első. Bejárása csak 6 láb széles, s a folyó és álló víz miatt csak nagy bajjal lehet rajta keresztül vergődni. Nagy vízálláskor egyáltalában nem lehet az új ágba bemenni, sajván se volna tanácsos a kísérletet megtenni, mert a víznek nagy esése van. A keskeny hasadékban vagy tárnában mintegy 70 ölnyre tart az igen bajos járás. Elsőben a patak

oldalán csak igen keskeny és csúszós ösvény húzódik el; azután egy sziklaoszlop két ágra osztja a barlangot, jobb ágában a patak foly, baljában pocsolyák vannak. Ebben kell meggörnyedve előrenyomulni; azután a függőlegesen felmeredő sziklaszalat körülölelve s egy 6 láb mély locsogó felett függve kell tovább hatolni; s így egy karfátlan hídhöz jutunk, melyen a patak tulsó oldalára megyünk. A hídon túl lassankint eltűnnek a locsogók és pocsolyák; de a „tó“ mögött ismeretlen üregekből kirohanó vizek zajonganak, s ha megáradnak, a nagy ösvénynél nagy iszapolásokat okoznak.

A barlang ezen szakasza egyre-másra csak 3—5 öl széles, és mintegy 400 lábnyi hosszúságra üres tárna, iszapos és kavicsos talajjal. Már már sajnálni kezdjük, hogy idáig fáradtunk, midőn véletlenül az éji homályból a Szentháromság oszlopa merül fel, három magas sárgaszínű álló csepegőkő. Ezekkel a szebbnél szebb alkotmányok kezdődnek, melyek épségök, tisztaságuk, nagyszerűségük és változatoságuk által azokat is meglepik, kik az adelszbergit s Európa más híres barlangjait látták. Jobbra és balra oszlop oszlophoz sorakozik, melyek fehér, sárga és hússzínűek; a földről álló csepegőkővek nyulakodnak fel, feléjük a boltozatról függők nyújtózkodnak; az oldalfalakon gyönyörű függönyök és kárpitok ereszkednek le, s a feneket hullámos csillogó szőnyegek borítják. A baloldalon különösen gyönyörű függönyök mutatkoznak. Azután az Olympus következik, mely vagy 120 lábnyira emelkedik a 150 láb magas üregben, s melyet számtalan oszlop és szobor ékesít. Mellette egy keskeny, de magas mellékág nyílik, melyet 50 ölnyi hosszúságra lehet megjárni. Az Olympuson túl egy más halmon 12 láb magas, csak 2 hüvelyk vastag és vakító fehérségű oszlopok nyulakodnak fel, gyönyörű látványt képezve. Efféle oszlopkák másutt is vannak, s a Baradlának sajátos ékességei közé tartoznak. Leomlott oszlopokon át, s a „Török oszlop“ és „Sírbolt“ mellett elhaladván, a rovátkokkal és horgakkal ékesített Vasvárába, s azután a Tündérek várába jutunk, melyet mindenféle igen tiszta, fehér, veres és sárga színű csepegőkővek pazarul ékésítenek. Ez igen szép csepegőkővek mind a boltozatról lenyúló sziklát, mind az ez alatt domborodó halmot borítják be. Most a barlang 20—25 öl magas, s 4—5 öl széles. A „Szekrény“ és „Jupiter trónusa“ mellett elhaladván, a „Köcsepegett híd“-hoz jutunk, mely a patakot áthidaló nagy oszlop. Más helyen az iszapos talaj felett lebeg egy hatalmas csepegőkő oszlop, mely felfelé nagyon kiszélesedik, s ábrándosan van ékesítve; egykor a földön állva öregbedett lassankint s nőtt össze a boltozattal, melyről most szabadon

függ, miután talpa elmosatott, s így a földtől elválasztatott. Ez „Sze-miramis függő kertje.“ Itt balra egy járhatatlan mellékág van. Most a barlang ismét letörpül s egy meztelen, szürke és fekete tárna, majdnem 100 ölnyi hosszúságban csepegőkő alakulatokban szűköl-ködvén, csak a „Vulkán pamlagán“ látni csepegőkövet. Odább rideg egyhanguságát a „Pagóda“ szakasztja meg, mely igen tekintélyes csepegőkő alkotmány, 30 láb magas s aránylag vastag oszlop levén. Azután a vadregényes „Pusztá mező“ vagyis Omladékos hely“ kö-vetkezik, melynek fekete repedékes falai, összezuzott sziklaszállai, széttördelt oszlopai, tátongó mélységei tanuságot tesznek a megáradt vizek romboló hatásáról; oszlopok és töredékek össze-visszahányva hevernek vagy állanak, a zuzadékokon új oszlopok támadtak, melyek csakhamar szintén elromboltattak. Síri csend uralkodik, az ember is önkénytelen elnémúl, midőn e rideg sikátorban előrehalad, s jobbra és balra csak a sötéten tátongó hasadékokat látja, a csendet csak lépteinek tompa viszhangja, s a boltozatról lehulló és a köveken szét-törődő vízecseppek sajtáságos, fájdalmasan rezgő hangja szakasztja meg. A vízecseppek elsöben a fekete boltozaton rezegnek, mint nehéz gyémántok, azután a szövétnekek világában hulló csillagok gyanánt a legfelségesb színekkel ragyogva kimért időközökben lehullanak. Szemünkkel és fülünkkel követhetjük tehát az egyes vízecseppeket, ragyogásuk és sajtáságos zenéjük erősen hat képzelődésünkre.

Végre a barlang ismét kitágul, s ott jobbra a „Ravasz'yuk,“ vagy is „Retekbarlang“ nyílik, mely az új barlang leghosszabb mellékága s általában a Baradla egyik legszebb része, igazi kincsesháza.

De még a főágban maradunk. Itt egy fekete üreg közepén a fehér „Óriás“ emelkedik, tizenkét láb magas oszlop; erre a „Barát-ság oszlopa“ vagyis „Kasztor és Pollux“, a „Gattyá“, „Zsidó torony“ és „Pantheon“ következnek, ezek után a két „Temető“ van, melyek az Olympus kisebbített másolatai. A „Pindus hegye“ mellett elhaladván, balra egy mellékágot találunk, melyben „Proszerpina hálószobája“ van. Igen meglep a falnak nyílása, melyből rozsdabarna csepegőkő tö-meg tódult ki mint patak, mely megmerevedett volna. Azon a helyen a boltozat hol mór építészeti díszítményekhez hasonló csepegőkővek-vel van ékesítve, hol hatalmas fedőkövekből van alkotva; itt egy rop-pant kőlapot csak az oldalfalak nyomása tart fenn, ott számtalan csil-lag ragyog a sötét bolthajtáson. Általában itt a „Vaczkos oszlop“-nál a főág legszebb része kezdődik; széles és magas s nagyon sok és gyö-nyörű csepegőkővekkkel van ékesítve. Itt van a bájos „T e m p e“, a pa-tak bal oldalán az igen karcsú „M i n e r v a o s z l o p a“, azután „F e-

ke te vár,“ Kápolna, Gyémánt Kályha, Vadász kürt, az áttetsző sárgabarna „Szalonna oldalak,“ s a vakító fehérségű „Alabastrom torony.“ E mögött a barlang legdélőbb kanyarúlata nyúlik el, s boltozata azon a helyen legvékonyabb, csak mintegy 30 öl vastag; a kassai út itt megyen el felette. Nehány száz láb hosszú oldalvásti ágazatok nyílnak, melyek részint megközelíthetlenség a vékony, könnyen beszakadó csepegőkő talaj miatt, mely alatt víz foly. A barlang éles szeglet alatt éjszakkeltre fordul, s ott azon szakaszában, melynek neve: „Más üreg a barlang“-ban, egy halom domborodik, melyen rendkívül magas csepegőkő oszlopok állanak. Azután „Medea oszlopa“ vonja magára figyelmünket; tetejéről sárkányfejhez hasonló alak csüng alá, melynek szájából kígyók nyulakodnak ki; odább Apolló teremé, Pluto orgonája, az Arany utcának nevezett kis mellékág nyílása, Vulkanus műhelye (veres kőszál fehér borítékkal), a Pizai torony és a szép Méhkosarak s más álló cseppkő alkotmányok következnek. Azután a barlang egyik legnagyobb üregébe jutunk, mely 40 öl széles és 70 öl hosszú. Ebben jobbra Sz. Gellért hegye domborodik, melyet a barlang legnagyobb szerű oszlopa ékesít, t. i. a Csillag vizsgáló torony; átmérője 4, magassága 10 öl; elől óriási pálmához hasonlít, hátul pedig emeletes, felséges díszítményű mennyezetekkel van nagyon pazarlósan ékesítve. Csodálatos, nagyszerű látvány! Ámde erős világítás kell, a szövétneknek nem képesek az oszlop csücskét megvilágítani, a barlang boltozata pedig 60 öl magas levén, még a vezetők által ügyesen felhajtott égő szövétnék világítása mellett is csak pillanatra látható. E ropant oszloppal szemben, a barlang falánál egy vízmedenczét fehér oszlopkák környeznek; ezt Pluto lak helyének nevezik. Itt rögtön a barlang boltozata, éppen a közepén, leereszkedik a patak fölé, úgy hogy a fenéktől csak 5 ölnyire marad. Most a barlang azon része következik, melynek megjárása legbajosb. Gyakran nagyon összeszűkül s csak egy hasadékon juthatni a patak sziklás medréhez. Néhol csak 6 láb széles, s mikor a benne folyó patak meg van dagadva, teljes lehetetlen benne előrenyomulni. A barlang ezen része azért felette rideg és borzadályos, s Vass, ki első járta meg, a komor jeleneteknek megfelelő neveket adott, melyenek: Munkácsi tömlőcz, Siralom ház, Czerberus feje. Ott egy sötét töbör tátong, a megáradt víz borzasztó morajjal több fokozaton 24 lábat esvén rohan beléje. A mélységhez veszélyes ösvény vezet. A szép világító toronyt balra hagyván, összeviszszahányt köveken s hatalmas sziklaszálakon át haladván, a Czerberus fejéhez jutunk, azután az agyagos és sima Óriási hegyen kell át-

kapaszzkodnunk, melyet sok csepegőkőhalom borít, de roppant oszlopok is ékesítenek, mint a Bálvány nagy oszlop, mely oly magas mint a Csillagvizsgáló torony, noha nem oly vastag. Itt is ott is apró locsogók vannak, környezve szép oszlopokkal. Egy halom tetején Ganymedeskútja látható, azon halom meredekül ereszkedik le minden oldalról, tövén egyes oszlopok nyulakodnak fel. E hegyhez 100 lábnyira a barlangnak vége van, körülte nagy mélységek tátongnak, csak nagy bajjal mászhatunk még az igen keskeny függőlges hasadékig, melyet Pokolnak neveznek, s melyben a patak eltűnik. E pont a Vaskaputól 2217 ölnyre esik. Eddiggelé hiában igyekeztek a hasadékot kitágítani s tovább előrehatolni. 174 öllel odább (azaz fél mfdre éjszakkéltre Aggtelektől) Jósafőnél a barlangban egybegyült víz egy sziklából tódul ki mint tetemes patak.

Miután a barlang főágát egész kiterjedésében bejártuk, forduljunk be a mellékágakba is. Mindjárt a főbarlang elején a Csontházon kívül, melyben most semmi nevezetesség nincsen, a Rókalyuk van. Szikladarabokon át s két igen szűk hasadékon keresztül egy templomforma nagy üregbe jutunk, melyet egy hegyomlás két részre oszt. A hegyomlás az ugynevezett Veres falat képezi, mely 60 láb hosszú s 48 láb magas; rajta barnaveres csepegőkő tömeg látható, átszöve sárga és világosveres sávolyokkal. A hegyomlás oldalát roppant szikladarabok borítják, túl rajta a sötét mélységből karsú fehér álló csepkövek merülnek fel egyenkint, a távolból mint rémes halálharang úgy szól egy álló csepkő, melyhez a vezető botját üti; a nagy sötétség erősen meghatja képzelődésünket. Leszállván a mélységbe, egy gazdagon ékesített csarnokba jutunk, melynek oldalán a „Vár“ emelkedik, egy domb sok fehér szép oszloppal. A „Rókalyuk“ más helyein is vannak magas oszlopok, általában igen ábrándos mellékág, számos oldalvásti nyílásokkal, melyek talán érdekes, de még ismeretlen ágazatokba vezetnek. Nevét a rókadőgről kapta, melyet benne találtak.

Második mellékág a Denevérbarlang, mely a főággal egyenközüleg nyúlik el, de ellenkező irányban s magasabban fekszik mint a főág. Egészen száraz, s azelőtt mesés mennyiségű denevérek tartózkodtak benne. Ugy látszik boltozata hasadékos, s a denevérek több nyíláson mehetnek beléje kívülről. Mondják, hogy hajdan az emberek is juthattak kívülről beléje. Boltozatán egyes csomókban denevérek csüngnek, sűrűn összeszorúlva; ha követ dobálunk közéjük, sívítva szétröpülnek. Minthogy minden látogatás alkalmával felzavartatnak, azért már nagyon meggyérültek s hihetőleg más buvóhelyeket találtak. Hogy hajdan sokkal nagyobb mennyiségben tartózkodtak itt,

bizonyítja a ganéj, mely helyenként ölnyi vastag réteget képez a földön. — Beszélük, hogy a Denevérbarlang bejárását 1750-ben kőfallal találták berakva; a kőfalat elhánván, benyomúltak, de a képzelt kincsek helyett csak holmi elrothadt ládákat és ruhadarabokat találtak; néhány tüzhelyet is lehetett kivenni, holmi állatesontokkal és cserpekkel.

A Paradicsom vagyis Bűdöstői ág a Baradla legérdekesebb mellékága, sőt dr. *Schmidl*, ki e tekintetben illetékes bíró volt, állítja, hogy az egész osztrák birodalomban sincs hozzá fogható barlangrészlet. Ámde bejárása igen bajos. A Styx patak tódul be e helyen a főágba. Azon patakknak majd jobb majd bal oldalán kell az alacsony hasadékon átvergődni, legörnyedve, sőt itt-ott hason csúszva s a „kőtej“-nek nevezett sárban fetrengve. Különösen a Purgatoriumnak nevezett tömeges csepegőkő köpeny annyira összeszűkíti a bejárást, hogy alig 2 láb széles és magas nyílás marad, melyen át kell szorítani s e mellett az ember fejét a boltozat éleitől, lábait a víztől kell megóvni. A szövétneknek füstje a szűk hasadéokban a lélekzést is nehezíti s lehető gyorsan kell előre törekedni. Ámde fáradságunk meg is jutalmaztatik. Már a Paradicsom előcsarnoka szép, azon része pedig melyet *Palmira om l a d é k a i n a k* neveznek, igazán felséges. Ez egy 4—5 öl magas csarnok, melynek mennyezetét 14 pálmaforma, sárga csepegőkő oszlop tartja, melyek ábrándos kúszó növényekkel és füzérekkel ékesítvék, s melyek között más kisebb és karesú, fehér s felfelé vékonyodó oszlopok emelkednek. Ezek közül legmagasabb az, melyet *K á i n b u z o g á n y á n a k* neveznek. A csarnok talaját 2 lábnyi vastagságban csupa fehér kőcseppek fedik be, s e sírlepel alatt ösvilági csontok (barlangi medve csontjai) vannak. Előterében a talajjal együtt az álló cseppkövek is fölfelé emelkednek, mintegy második emeletté. Csakugyan nagyszerű, bámulatos a látvány, mely a csarnokban kinálkozik. Azonban számos szövétnek sem világítja meg teljesen, s bengáli tüzet kell gyújtani, mely nemcsak a csarnokot és különböző alakcsoportjait teljesen kivilágítja, hanem fényt vet az odább balra terjedő üregbe is, melyben egy dombot számos álló cseppkövek ékesít. Ezek közül kivált három tűnik fel nagysága által: „Ádám“, „Éva“ s az „Almafa.“ Ott két más mellékág is nyílik, melyekben 50 ölnyre lehet előhatolni.

A Mória hegyen lefelé menve, mint láttuk, az új barlangba juthatni, felfelé pedig magas lépcsőkön a régen ismert ágba és ennek oldalvásti üregeibe mehetünk. Ebben is sok érdekes csepegőkő alakokat találunk, de ezek jobbára már nagyon megcsontkítvák és meg-

rongálvák. Ily érdekes részletei: a Zsidótemplom sok fenálló és feldőlt oszloppal; a *Viasz utcza*, melyet a látogatók már sok díszből megfosztottak, csak az egész oszlopsort képező „*karzata*“ és „*gyémántköve*“ még meglehetősen ép; azután *Almássy oszlopa* következik a felirással: „*SpöLVnCa BarADLa sVa qVoqVe LItat senIorI Josepho ALMássI,*“ emlékeül gr. Almássy József alispány 1825-ki látogatására; továbbá a *Szalonnásbolt*, *Andrássy oszlopa*, *Pesti orgona*, *Retek kert s diadema*. Ezen régen ismert ág egész hossza 145 öl. Végén egy sziklaszálon a felírás van: „*Ferdinandus coronae Princeps.*“

A *Ravaszyuk* vagyis *Retegbarlang* a borzadályos „*Omladékos hely*“ mellett nyúlik el. A Baradla legszebb részei közé tartozik. Boltozatán és falain ezer meg ezer csepegőkö függ, csöveket, csapokat, függönyöket, vízuhatagokat, mennyezeteket, koporsókat stb. képezve. Egy szóval a Baradla ezen ága oly dúsan van a legesinosabb függő csepegményekkel ékesítve, mint talán egy más barlang sem a földkerekségén, s a szép kő ékszerek annál érdekesebbek, minthogy többnyire új alakulatok vagy épen alakuló félben vannak. Köztük kivált azok ötlenek fel, melyek retekhez hasonlítanak. A látogatók leginkább ezeket ütik le, mi nagyon kár. Mindjárt azon melékág elején *Kupido vára* van, melyben különösen sok cső és csövecske, redőzet, apró mennyezet, koszorú-gyertyatartó, vízuhatag, koporsó, gallér, czafrang és rojt, keresztelőmedenceze, háló, hullám s egyéb apró képződmények gyöngyörködtetik a szemet és képzelmet. S mindezen alakulásokon a legfrisebb színezet ömlik el. S az egész 580 öl hosszú üregben efféle csillogó mesés pompa uralkodik, mely minden lépten nyomon új meglepő változatosságban tűnik fel. Néhol csupa veres csap között 2—3 láb hosszú, vakító fehérségű csövecskek függnek alá, melyek oly vékonyak mint a tollszár, s melyek végén vízcepp csillog. E gyengéd képezetekből sokat önkénytelen leüt az ember, midőn a helyenként alacsony járatokban előhalad; oly hanggal törnek szét, mintha fémből volnának. Ha szemünket gyorsan behúnjuk, álomnak tetszik az egész, s nincs az a toll, mely a látott tárgyakat leírhatná, s nincs művészet, mely azokat utánozhatná. Új meg új szépségek mutatkoznak, egészen elbájolva haladunk előre, nem gondolunk se a földön itt-ott heverő szikladarabokkal, se a vízcocsolyákkal. De végre folyóvíz gátolja előrehaladásunkat, nehéz szívvel fordulunk meg s még egyszer gyöngyörködünk a mesés világ tündéries alkotmányain. Mintegy 300 ölnyre lehet a Retekbarlangba nagy baj nélkül behatolni, a részét már Vass vizsgálta meg. Schmidl 1856-ban a

folyóvízben még 280 ölnyre hatolt be tovább, s így egészen odáig jutott, hol a víz két összehajló szikla által képezett hasadékból kitódul.

Vége még az Aranyutczának nevezett keskeny mellékágot kell megemlitenünk. Ezt is szép függő csepegmények ékesítik, de csak 10 ölet lehet benne előrehaladni.

Ide csatoljuk még a Baradlában tett mérsékleti észleléseket.

Észlelő	Észlelési idő	Külső levegő	barlang.
Townson	1787 jul. 14.	15 ⁰ R.	a Styx partján 7. 5 ⁰ R.
"	"	"	a Styx vize 7. 0 "
VassImre	1826 febr. 2.	4 ₈ "	Mojzes oltára 6. 2 "
"	"	"	Vaskapunál 8. 0 "
"	" febr. 3.	0. 0 "	Mojzes oltára 6. 2 "
"	"	"	Vaskapunál 8. 0 "
"	" febr. 15.	—	Mojzes oltára 4. 4 "
"	"	—	Vaskapunál 7. 6 "
Schmidl Adolf	1855 aug. 12.	Rozsnyón	
	22. 30 órákor	15. 9 ⁰ R.	Apollo templom 9. 0 "
"	" aug. 12. 2 ór.	18. 8 "	Csillagvizsgáló torony 10. 4 "
"	" aug. 14. 4 "	19. 6 "	Styx partján a padnál 8. 0 "
"	" " 15. 23 ₉	13. 9 "	" " 8. 8 "
"	" " 1 "	— "	Csontház 8. 6 "
"	" " 18. 20. 30	13. 3 "	Styx partján 8. 4 "
"	" " 17. 23. "	13. 7 "	A Retekbarl. előtt 8. 2 "
"	" " 23. 30	— "	" " végén 9. 2 "
"	" " 3 ₉	— "	Vaskapunál 8. 4 "
"	" " 18. 21. 40	15. 0 "	Paradicsomban 8. 0 "
"	" " 12. 22. 30	— "	Apollo templom a pocsolya vize 7. 8 "
"	" " 15. 1. "	— "	Acheron vize 6. 2 "
"	" " 14. 4. "	— "	Styx vize 7. 6 "
"	" " 11 "	— "	" " 7. 7 "
"	" " 18. 20. 30	— "	" " 7. 5 "
"	" " 17. 3 "	— "	" " 7. 4 "
"	" " 17. 23. 30	— "	Retekbarlang vize 8. 2 "

Dr. Kiss Antal 1856 auguszt. 18-kán s 1857 febr. 20-kán észlelte meg a levegő és víz hőmérsékletét Réaumur fokokban.

	Februárban		Augusztusban	
	víz	levegő	víz	levegő
A barlang előtt a szabadban reg. 8 óra	—	7. 2 ⁰	—	16. 0
A barlangban, Kistemplom	6. 5 ⁰	6. 5	7. 8 ⁰	8. 0 ⁰
" " , Csontház	3. 5	3. 0	6. 2	7. 5
Az ujjág kezdetétől 25 ölnyi távolságban	6. 0	8. 0	—	—
Az új hófúvásnál	6. 5	7. 5	—	—
A Ravaszlyuk végén	8. 5	8. 5	—	—

Ezen észleletekből kitetszik, hogy a barlang beljebb eső részeiben a mérséklet melegebb s állandóbb mint külső részeiben, hogy továbbá a száraz részek is melegebbek mint azok, melyeklen álló vagy folyó víz van, s végre hogy az előlső üregekben találtató locsogók hidegebbek, mint a folyó patakok. A folyóvizek közép mérsékletét 7.,, az álló vizekét 6., R. fokúnak tartja Schmidl.

A Baradla állatvilágát illetőleg megemlítjük, hogy Schmidl benne a barlangi medve csontjait találta; hihetőleg cseppköves talajborítéka alatt más ősvilági állatok csontjai is vannak eltemetve. A most élő valódi barlanglakók közül eddigelé a következő állatfajok találtattak benne: a karcslábú Rejlér (*Eschatocephalus gracilipes*) s a karcslábú Vérszip (*Haemalastor gracilipes*) a patkányok osztályából; a szemercsés Vakász (*Titanethes graniger*) a héjanczok osztályából; s Kovács Vakóczája (*Typhlobdella Kovátsii*) a gyűrűnyök osztályából, a Baradla saját faja. A barlangot kedvelő állatok közül találtattak: Schreibers denevére (*Vespertilio Schreibersii*) és Fényes Kurkász (*Quedius fulgidus*), téhelyröpü rovar.

2) A Büdöstói barlang.

Aggtelek és Hosszúszó között Büdöstó pusztá van, melyen a pelőcezi úttól éjszakra nevezetes barlangot találunk. Ezt azonban ritkán látogatják. Tudtomra eddigelé legrészletesebben Bartholomaeides (gyakran idézett munkája 523 s. k. l.) írta le. Ennek bejárása máskép van alkotva mint a Baradlaé. T. i. egy függőleges mélység tátong, mely boltozat és fedél nélküli pinczéhez hasonlít és sűrű bokrokkal meg fákkal van eltakarva. E másfél ölnyi mélységbe leszállván, éjszaki falában egy 4 láb magas s 7 láb széles, félkerek és igen szabályos alkotású nyílást találunk, mely olyan mintha a sziklában mesterségesen volna kivájva. Ez alacsony nyíláson bemenvén, s egy két ölnyre előrehaladván, mind magasabb üregbe jutunk, melynek feneke sok leszakadt szikladarabbal van behintve s lejtősen ereszkedik lefelé. Ez első üregből hosszan elnyúló, keskeny hasadékon át, melyben már cseppkövek is mutatkoznak, egy más üregbe s ebből hágsón leszállván egy harmadikba jutunk, mely aknához hasonlít. Így folyvást mélyebbre és mélyebbre ereszkedvén, a hegy gyomrában még több más üregbe nyomulhatunk be. Mindezen üregek kisebbek és szűkebbek mint a Baradla, se hosszában se széltében nem terjednek messzire, de magasságuk roppant, s üreges tornyokhoz vagy mély kutakhoz hasonlítanak. Azért látogatásuk veszedelmesebb mint a Baradlaé, nem lehet bennök egyenest előre menni, hanem tekergősen kell körüljárni. Valamennyi üregben, melyeket Bartholomaeides megvizsgálhatott, a falak, boltozat és fenék különböző alakú és nagyságú

cseppkövekkel vannak befedve, úgy hogy a meztelen sziklát alig láthatni. Különösen három üreg érdemel kiváló figyelmet. Az egyikben emberi tetemeket találni; regélik ugyanis, hogy valamikor a büdöstói csárdában egy Ancsa nevű korcsmárosné volt, ki zshiványokkal czimboráskodván a vendégeket meggyilkoltatta s a holt testeket az említett üregbe hányatta. A másik üreg roppant magassága által tűnik ki; legtejjén néhány repedés van, melyen a nap világa behat s a boltozat magasságát láthatóvá teszi. A harmadik üregben egy igen tiszta vízi forrás bugyog. Bartholomeides csak azon forrásig jutott, hihetőnek tartja, hogy az általa megvizsgált büdöstói üregek csak bejárását képezik egy nagy barlangnak, mely talán a Baradlával van kapcsolatban. Mert miként a Baradla, úgy a büdöstói üregek is kelet-felé csapnak.

Hunfalvy János.

kormányozta. Leánya, Széchy Mária, a murányi Venus, és már másod izben özvegy, itt írta 1644. septem. 16-án kelt azon levelet iványi Fekete Lászlónak, mely e f. évi Vas. Ujs. 7-ik számában közöltetett.

Széchy Máriával mint Murány, ugy Balogvár is Vesselényi Ferencz birtokába jutott. Ő alatta volt legvirágzóbb kora a régi időkben; sokáig emlegette a nép: „hej, mikor a király a várban lakott!“

1664. Vesselényi is ujjolag megerősítette, miben a megye is segíté. A várhegy alatt kastélyt építtetett, melynek magános falai közt sokszor fött feje az összeesküvés terveiben.

1671. a fiscusra szállt, Vesselényi nótájából. A Tököly, Rákóczy mozgalmak alatt lerontatott.

1691. a Koháry nagyuri család jött a balogi uradalom birtokába. Koháry István gr. új lakot építtetett 1720-ban a Vesselényiféle helyére; de a jelenlegi s az egész Balogvölgyén fejedelmileg díszlő kastélyt e folyó század elején Koháry Ferencz herczeg építteté.

(Koháry István a hős, a király iránti hűség tükre, a költő életrajzát láthatni Toldy Ferencz „Magyar költészet kézi könyve“ I. kötet 274—280. ll.)

BARADLA.

Igy neveztetik a világhírű aggteleki barlang, a gömöri alvilág.

Tudományos vizsgálódásra legelőször az angol tudóstársaság méltatta — Korabinszky geogr. Lexicona szerint — szakértő biztosokat küldvén ki annak leírására. Aztán — Vályi Ferencz geogr. Lexicona szerint — bizonyos Farkas nevezetű magyar ember járta be.

1792-ben újra egy Townson nevű angol utazó látogatta meg, ki azonban csak Korabinszky után tesz említést az őt megelőzőt angol tudóstársasági küldöttségről. Townson leírását közli Bartholom. Notitia Cottus Gömör 493 s köv. ll. Schedius Lajos latin fordítása után.

A század elején a megyei hatóság is kiterjeszté reá figyelmét. 1801-ben Reisz Keresztély, megyei fömérnök fölmérte; 1825-ben Vas Imre, szinte m. mérnök, új ágát felfedezte, fölmérte és leírta, 1831-ben Pesten kiadott munkájában. Újabb időben Schmidl Ádolf írta le német nyelven, Hunfalvy János pedig „A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása“ czimű munkájának I. kötetében közli az eddigi leírások velejét.

E munkához Vas Imre mérnök új kiadásban megjelent rajza csatoltatott, mely a barlangot leghívebben tünteti fel.

vagy törvényhatósági minőségre emelését, vagy akár Nógrád, akár Gömör szomszéd megyékhez kapcsolását. Ezek folytán az

1687. 25. t. cz. által megengedettet ugyan nekik, hogy Hont megye főispánja által Kishont nemesei közül kijelölendőkből egy rendes alispánt, szolgabirákat és esküdteket választhassanak maguknak, külön gyűléseket tarthassanak s ezen bíráik előtt perlekedhessenek, de az egész megyét illető közigazgatási és igazságszolgáltatási dolgokban továbbá is együtt maradni köteleztettek. Az

1729. 23. t. cz. az előbbi törvényt azzal módosítja, hogy még egy aljegyző választását is megengedi s a kishonti alispán hatóságát szükség esetére a vármegye többi járásaira is kiterjeszti, egyszersmind bőven rendelkezik az adó s egyéb közös ügyeik felett; de a kapcsolatot ez is világosan fentartani s minden végzéseiket a közös gyűlésen előadatni rendeli.

Még ezután is minden országgyűlésen megújította kérelmét a kishonti kerület, de sikertelenül; míg, a mit alkotmányos úton el nem érhetett, azonkívül mégis kivívta valahára. II. József császár ugyanis — mint már említők — két ízbeni folyamodványára, teljesítette kérelmét, sőt az egyesített megye székhelyét is ennek kebelébe tette.

1803-tól fogva két rendes *physicus*a lett az egyesült megyének.

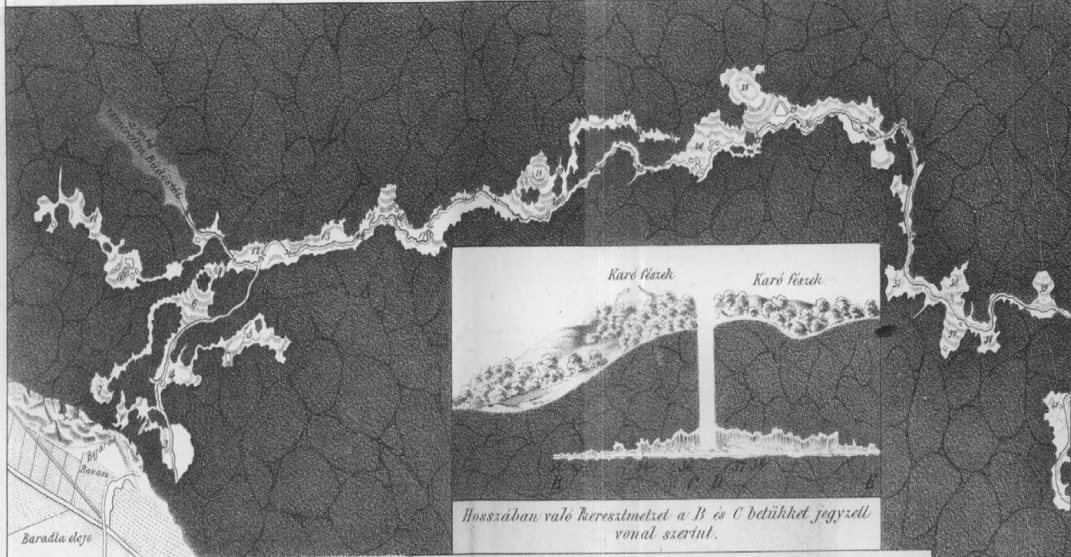
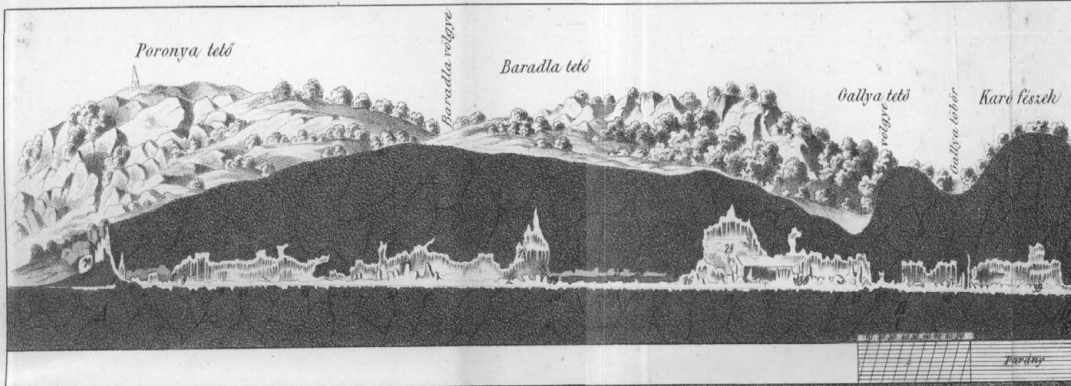
1805-ik év vége s a következőnek eleje arról emlékezetes, hogy akkor vonult keresztül megyénken az auszterliczi ütközetből hazatérő muszka verthad.

1806. év augusztus hava pedig József nádor látogatásáról nevezetes. Azon hó 12-én Rimaszombatba jött; 13-án a Garamra és a Királyhegyre tett kirándulást, visszahozván ez által Mátyás királynak több mint három százados emlékezetét; 14-én fölment a murányi várba s a rőczei Kohut nagy hegytetejére s átázottan még az nap Jolsvára ment hálni; 15-én Beje felé Aggtelekre, a Baradlába — az alvilágra — szállt, az éjet Pelsőczön töltvén, 16-án Rösnyó és Krasznahorka felé, a Szepességnek vette útját.

1810. apr. 27. Mariássy István alispánságának, egyszersmind az 1821. april 3-ki kir. rendelet által, melyben hadi segély országgyűlésen kívül és nélkül követeltetik, — előidézett alkotmány-harcznak korszaka. — „Huszonöt év Magyarország történelméből“ sokkal frisebb emlékezetben van még, mintsem annak megyénken lefolyt jeleneteit — különben is szűkre szabott vázlatunkban ismételnünk szükséges lenne; legyen elég annyit megjegyezni, hogy megyénk ekkor is az előharczosok közt állt, mint mindenkor az alkotmány mellett, a kor-

AZ AGGTELEKI BARLANGNAK ALAPRAJZA

úgy a régen ismert, valamint az 1825^{dik} Eszteni

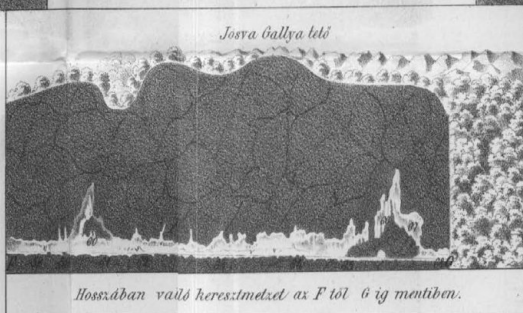
Az eredeti rajzot

készítette

VAS IMRE

Gömör-kishont főmérnöke

1829-ben.

Hosszában való keresztmetszet az F től G ig mentiben.